

ІНСТИТУТИ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРОСЕКТОРА: ТЕОРЕТИЧНИЙ ВИМІР

© 2017 ХОДАКІВСЬКА О. В., ШПИКУЛЯК О. Г., СУПРУН О. М.

УДК 330.3

Ходаківська О. В., Шпикуляк О. Г., Супрун О. М. Інститути «зеленої економіки» у забезпеченні сталого розвитку агросектора: теоретичний вимір

Метою статті є обґрунтування концептуальних засад і теоретичних положень місця та ролі інститутів у формуванні «зеленої економіки» в контексті реалізації принципів сталого розвитку аграрного сектора. Висвітлено основні наукові концепції, спрямовані на вирішення проблем еколого-орієнтованого розвитку, зокрема концепції екотопії, антропоцентризму, екоцентризму, біоцентризму та концепцію сталого розвитку. Встановлено, що концептуальні засади сталого розвитку передбачають екологізацію економіки, гуманізацію виробництва, запровадження певної системи принципів підходів до питань суспільної діяльності. Охарактеризовано загальні положення щодо формування «зеленої економіки» та наведено ключові її принципи. Обґрунтовано роль і значення інститутів у організаційному забезпеченні сталого розвитку агросектора, які в організаційно-економічному, координуючому та стимулюючому аспектах є ключовим драйвером упорядкування взаємодії усіх учасників економічних відносин.

Ключові слова: «зелена економіка», сталий розвиток, аграрний сектор, інститути, організаційне забезпечення.

Бібл.: 21.

Ходаківська Ольга Василівна – доктор економічних наук, завідувач відділу земельних відносин та природокористування, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (вул. Героїв Оборони, 10, Київ, 03680, Україна)

E-mail: iae_zem@ukr.net

Шпикуляк Олександр Григорович – доктор економічних наук, професор, учений секретар, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (вул. Героїв Оборони, 10, Київ, 03680, Україна)

E-mail: shpykuliak@ukr.net

Супрун Олег Миколайович – доктор економічних наук, директор СТОВ «АФ ім. Т. Г. Шевченка» (с. Кирилівка, Вовчанський р-н, Харківська обл., 62573, Україна)

E-mail: stov.af.taras@ukr.net

УДК 330.3

Ходаковская О. В., Шпикуляк А. Г., Супрун О. Н. Институти «зеленой экономики» в обеспечении устойчивого развития агросектора: теоретическое измерение

Целью статьи является обоснование концептуальных основ и теоретических положений места и роли институтов в формировании «зеленой экономики» в контексте реализации принципов устойчивого развития аграрного сектора. Отражены основные научные концепции, направленные на решение проблем экологически ориентированного развития, в частности концепции экотопии, антропоцентризма, экоцентризма, биоцентризма и концепция устойчивого развития. Установлено, что концептуальные основы устойчивого развития предусматривают экологизацию экономики, гуманизацию производства, внедрение определенной системы принципиальных подходов к вопросам общественной деятельности. Охарактеризованы общие положения формирования «зеленой экономики» и приведены её ключевые принципы. Обоснована роль и значение институтов в организационном обеспечении устойчивого развития агросектора, которые в организационно-экономическом, координирующем и стимулирующем аспектах являются ключевым драйвером упорядочения взаимодействия всех участников экономических отношений.

Ключевые слова: «зеленая экономика», устойчивое развитие, аграрный сектор, институти, организационное обеспечение.

Библ.: 21.

Ходаковская Ольга Васильевна – доктор экономических наук, заведующая отделом земельных отношений и природопользования, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (ул. Героев Оборони, 10, Киев, 03680, Украина)

E-mail: iae_zem@ukr.net

Шпикуляк Александр Григорьевич – доктор экономических наук, профессор, учений секретарь, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (ул. Героев Оборони, 10, Киев, 03680, Украина)

E-mail: shpykuliak@ukr.net

Супрун Олег Николаевич – доктор экономических наук, директор ООО «АФ им. Т. Г. Шевченко» (с. Кирилловка, Волчанский р-н, Харьковская обл., 62573, Украина)

E-mail: stov.af.taras@ukr.net

UDC 330.3

Khodakivska O. V., Shpykuliak O. H., Suprun O. M. The Institutions of «Green Economy» for Sustainable Development of Agrarian Sector: Theoretical Dimension

The article is aimed at substantiating the conceptual foundations and theoretical positions of the place and role of institutions in formation of the «green economy» in the context of implementation of the principles for sustainable development of agrarian sector. The article reflects the main scientific concepts that are directed to address the problems of environmentally oriented development, in particular the concepts of ecotopia, anthropocentrism, eco-centrism, biocentrism, and the concept of sustainable development. It has been found that the conceptual foundations for sustainable development include ecologization of economy, humanization of production, introducing a system of principled approaches to public affairs. The general provisions of formation of «green economy» have been characterized and its key principles have been provided. The role and value of institutions in the organizational provision of the sustainable development of agrarian sector, which, in the organizational-economic, coordinating and enabling aspects are the key driver for harmonization of the interaction of all participants in economic relations, have been substantiated.

Keywords: «green economy», sustainable development, agrarian sector, institutions, organizational provision.

Bibl.: 21.

Khodakivska Olga V. – D. Sc. (Economics), Head of Department of Land Relations and Environmental Management, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10 Heroiv Oborony Str., Kyiv, 03680, Ukraine)

E-mail: iae_zem@ukr.net

Shpykuliak Oleksandr H. – D. Sc. (Economics), Professor, Academic Secretary, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10 Heroiv Oborony Str., Kyiv, 03680, Ukraine)

E-mail: shpykuliak@ukr.net

Suprun Oleg M. – D. Sc. (Economics), Director of the ALLC "Agrofirm named after T. Shevchenko" (Kyrylivka, Vovchanskyi district, Kharkiv region, 62573, Ukraine)

E-mail: stov.af.taras@ukr.net

Аграрний сектор економіки є особливою сферою, що забезпечує людство необхідними для життя благами. Судячи з природи й організаційно-функціональних характеристик буття людини, першочергова місія агросектора – задоволення потреб у продовольстві. Виходячи із сучасних реалій, досягнення стабільності у вирішенні цієї проблеми можливе за умов втілення у практику господарювання основоположних принципів концепції сталого розвитку. Проте пріоритетним завданням у згаданому контексті є розбудова необхідних інститутів та формування альтернативних економік, зокрема «зеленої». Проблема відрізняється актуальністю в науці та архіважністю в агрогосподарській практиці, що спрямовує обґрунтовану проєкцію наукового пошуку та її дослідницьку концептуалізацію в практичне русло. Особливо звертаємо увагу на інституціональну конструкцію дискурсу з означенням концептуального споглядання на змістовно-функціональні характеристики інститутів і засад формування «зеленої економіки» у забезпеченні сталого аграрного розвитку.

Вагомий внесок у дослідження теоретичних і практичних аспектів «зеленої» економіки в контексті реалізації стратегії сталого розвитку зробили такі українські учені, як: Ю. Бережна, О. Бондар, Б. Буркинський, І. Гайдучкий, Т. Галушкіна, Л. Мельник, В. Потапенко, В. Реутов [1–5; 9; 12] та ін. Концептуальні засади «зеленого» курсу економіки досить глибоко висвітлено у працях зарубіжних учених: Е. Барбієр, А. Камерон, П. Кругман, А. Марканді, К. Стюарт, Д. Піарс [16; 19; 20]. Незважаючи на наявний значний науковий доробок, залишаються малодослідженими проблеми розвитку «зеленої економіки» в окремих секторах національної економіки, зокрема це стосується аграрного сектора, що зумовлює необхідність здійснення поглиблених досліджень у цьому напрямі.

Мета статті полягає в обґрунтуванні концептуальних засад і теоретичних положень місця та ролі інститутів у формуванні «зеленої економіки» в руслі забезпечення сталого розвитку аграрного сектора.

Нині стало очевидним, що економічне зростання погіршило якісний стан навколишнього природного середовища, що проявляється у забрудненні атмосферного повітря, деградації земель та ґрунтового покриву, опустелюванні, знищенні лісів, забрудненні водойм, проявах парникового ефекту (викиди CO₂), змінах клімату, наявності великої кількості токсичних відходів, зникненні окремих видів рослин і тварин, виснаженні озонового шару атмосфери. Усе це в інтегральній взаємодії спричиняє зменшення асиміляційної здатності природи до самовідновлення, зумовлює зниження сукупної продуктивності ресурсів, що є причиною підриву економічного базису як окремих господарських систем, так і економіки в цілому.

Наукова література акцентує увагу на існуванні кількох концептуальних поглядів щодо вирішення проблем екологоорієнтованого аграрного розвитку, викремлюючи, зокрема, концепцію екотопії, антропоцентризм, екоцентризм, біоцентризм, ноосферну концепцію та концепцію сталого розвитку [10, с. 5; 14, с. 45].

Виникнення концепції *екотопії* пов'язують із проблемою недоцільності введення докорінних змін у відносинах між економічною та екологічною системами. Ключовими орієнтирами екологічної політики згідно з цією концепцією є повернення до природи, збереження і відродження біологічного та культурного різноманіття, надання переваги простим технологіям, відмова від сучасних інноваційних рішень, які, на переконання її прихильників, здатні лише руйнувати навколишнє середовище, і т. ін. Існують різні течії екотопії, проте всі вони приділяють чимало уваги духовному і моральному вдосконаленню, соціальному, релігійним і культурним аспектам розвитку людини.

Дослідники *антропоцентризму* наголошують, що загальноприйнятним підходом до взаємовідносин Людини та Природи є правила, які встановлюються безпосередньо Людиною. При цьому домінує так званий прагматичний імператив – правильно і дозволено те, що корисно людині, суспільству. Природа сприймається як знеособлене природне середовище. Як наслідок, правила, етичні норми і приписи діють лише у відносинах між людьми і не набувають поширення на взаємовідносини зі світом природи.

На протидію антропоцентризму *екоцентризм* виходить із уявлення про об'єктивне існування єдиної системи, в якій всі живі організми планети Земля, включаючи людей з їхніми ресурсами, господарством, технікою й культурою, взаємодіють між собою і навколишнім природним середовищем. Прогрес цивілізації обмежується екологічним імперативом – безумовною залежністю людини, людського суспільства від стану живої природи, вимогою підпорядкування її законам. Цей підхід притаманний здебільшого для порівняно вузького кола спеціалістів, що включає фахових екологів, екологічних інспекторів і системних аналітиків.

Досить обмежене коло прибічників має крайній екоцентризм, який в західних країнах частіше називають *біоцентризмом*, або етикою дикої природи. Він наближений до ідеології заповідної справи. Біоцентризм розглядає дику природу як священну, яка має внутрішню цінність і володіє моральними правами й волею.

Нині неабиякої популярності серед науковців, політиків, громадських діячів набула *концепція сталого розвитку*, яка увібрала в себе всі позитивні риси попередніх концепцій і «має три основні центри спрямування цілей – Природа, Суспільство, Виробництво». Дедалі частіше її називають новою соціально-економічною парадигмою сучасності [10, с. 7].

Концептуальні засади сталого розвитку, насамперед, передбачають екологізацію економіки, гуманізацію виробництва, запровадження певної системи принципів підходів до питань суспільної діяльності [14, с. 47; 18, с. 43].

Сьогодні багато дискусій точаться навколо самого терміна «сталий розвиток». Наукова література містить не лише різні підходи до інтерпретації його визначення, а й вводить нові дефініції одного й того ж процесу. Так, з'явилися терміни «стійкий», «усталений», «рівноважний», «рівноваговий», «збалансований», «раціональ-

ний» розвиток тощо. Значна кількість як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників вказують на внутрішні протиріччя самого словосполучення «сталий розвиток», зокрема «сталість передбачає рівновагу, а розвиток можливий лише за умови постійного виходу систем із рівноважного стану» [14, с. 46].

Проте дефініція «сталий розвиток» є найбільш поширеним і найбільш вживаним перекладом англійського словосполучення «*sustainable development*». Термін «*sustainable*» перекладається як підтримуваний, тривалий, безперервний, стабільний, збалансований, рівноважний, життєздатний. Термін «*development*» має понад 20 варіантів перекладів українською мовою, такі як: розвиток, розробка, створення, зростання, розширення, удосконалення, розгортання, проектування, еволюція, поліпшення і т. д. [8, с. 14].

Офіційне визначення, яке було сформульоване комісією Г. Х. Брутланд і вміщене в доповіді «Наше спільне майбутнє», звучить так: «Сталий розвиток – це модель поступального розвитку суспільства, за якої досягається задоволення життєвих потреб нинішнього покоління без позбавлення такої можливості майбутніх поколінь» [11, с. 59]. У згаданій доповіді йдеться, що «сталий і довгостроковий розвиток являє собою не незмінний стан гармонії, а швидше процес змін, в якому масштаби експлуатації ресурсів, спрямування капітало-масштабів, орієнтація технічного розвитку й інституцій-ональні зміни узгоджуються з нинішніми і майбутніми потребами» [11, с. 25].

За 20 років поняття «сталого розвитку» від ідеалу, до якого потрібно рухатися, перетворилося в реалістичну концепцію, яка користується широкою підтримкою міжнародних установ, урядів, бізнесу та громадянського суспільства [2, с. 11].

Економічний підхід до концепції сталого розвитку опирається, як зазначають її автори, на теорію максимального потоку сукупного доходу Хікса – Ліндаля, який може бути проведений за умови, принаймні збереження сукупного капіталу, за допомогою якого і виробляється цей дохід. Така концепція передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних – природо-, енерго-, та матеріалозберігаючих технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку та утилізацію відходів. Однак при вирішенні питань про те, який капітал повинен зберігатися (наприклад, фізичний або природний, чи людський) і якою мірою різні види капіталу взаємозамінні, а також при вартісній оцінці цих активів, особливо екологічних ресурсів, виникають проблеми щодо правильності їх інтерпретації та обліку [14, с. 22]. Так, з'явилися два види сталості – слабка, коли йдеться про незменшуваний в часі природний і вироблений капітал, і сильна – коли природний капітал не повинен зменшуватися (причому частина прибутку від продажу невідновлюваних ресурсів повинна спрямовуватися на збільшення цінності відновлюваного природного капіталу) [13, с. 122; 21].

Поява концепції сталого розвитку підірвала фундаментальну основу традиційної економіки – необме-

жене економічне зростання. В одному з основних документів Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) «Порядку денному XXI сторіччя», у главі 4 (частина 1), присвяченій змінам у характері виробництва і споживання, простежується думка, що треба йти далі концепції сталого (збалансованого) розвитку, коли говориться, що деякі економісти «ставлять під сумнів традиційні поняття економічного зростання», і пропонуються пошуки «схем споживання і виробництва, які відповідають суттєвим потребам люду» [13, с. 25; 18, с. 527].

Обговорюючи стратегію сталого (збалансованого) розвитку, вчені наголошують на тому, що вона повинна враховувати існуючу суперечність між неокласичними та класичними економічними теоріями. Зокрема, автор наукової праці «Поша зростанням» Г. Дейлі зазначає, що «на відміну від класичної економічної теорії сьогодення стандартна (неокласична) теорія починається з нефізичних параметрів (технології, преференції і розподіл доходу вважаються заданими) і досліджує, яким чином треба скоригувати фізичні змінні параметри – кількість вироблених товарів і використання ресурсів, щоб вони відповідали стану рівноваги (або врівноваженому темпу зростання), що визначається цими нефізичними параметрами. Таким чином, нефізичні характеристики будуть заданими, а фізичні кількісні величини підлягатимуть коригуванню» [7, с. 4]. На переконання дослідника, «нова парадигма, що сьогоденні формується (стабільний стан, сталий розвиток) починається з фізичних параметрів (обмежені можливості довкілля, складні екологічні взаємовідносини, закони термодинаміки) і намагається з'ясувати, як можна досягти справедливої рівноваги між нефізичними змінними параметрами (технологіями, преференціями, розподілом та способом життя) і складною біофізичною системою, частиною якої є людина. За такого підходу заданими є фізичні кількісні параметри, а змінними стають нефізичні якісні моделі життя...» [7, с. 5], тим самим вказуючи на суперечності існуючих економічних теорій та ще раз підтверджуючи, що в основу теорії сталого розвитку, поряд з теорією максимального потоку сукупного доходу, покладено і теорію фізичної економії.

Проблеми забезпечення збалансованого (сталого) розвитку та, відповідно, створення сприятливих умов переходу до нього стоять на порядку денному всього людства уже протягом трьох десятиліть. У 1987 р. Генеральна Асамблея ООН засвідчила, що увага всього світового співтовариства була зосереджена на життєво важливій необхідності переходу цивілізації на шлях сталого (тобто безконфліктного за усіма напрямками) руху вперед і схвалила його основоположні принципи. Ці ідеї, як відомо, отримали свій подальший розвиток на Міжнародній конференції з екології та розвитку (м. Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 1992 р.), що зібрала численних представників держав світу, міжнародних і громадських організацій, де активно обговорювалися проблеми майбутнього (тепер уже нинішнього) століття і план дій з вирішення існуючих протиріч. Даний план дій, відомий як «Порядок денний XXI сторіччя», вперше досить чітко сформулював основні принципи реалізації

політики збалансованого (сталого) розвитку. У рамках цього епохального документа передбачалося здійснення масштабних скоординованих зусиль світового співтовариства з реалізації зазначених принципів, лейтмотивом яких є підвищення якості життя усіх людей при зниженні навантаження на навколишнє природне середовище, без обмеження прав і можливостей інших людей, у тому числі і прийдешніх поколінь [13].

Важливо, що на конференції в Ріо-де-Жанейро визнана необхідність кардинальної зміни ціннісних орієнтирів розвитку світової спільноти, причому в доповідях прямо говорилося і про відмову від тієї економічної моделі, яку застосували багаті країни і яка за умови її подальшого використання може призвести нинішню цивілізацію до краху. Іншими словами, модель соціально-економічного розвитку заради прибутку, схвалена в розвинених країнах світу, була визнана неприйнятною для наслідування з метою подальшого розвитку суспільства. На межі тисячоліть світове співтовариство впритул наблизилося до усвідомлення необхідності пошуку принципово нової моделі майбутнього розвитку, оскільки жодна з існуючих концепцій економічної теорії не спроможна забезпечити теоретико-методологічні передумови для сталого, безкризового, безконфліктного розвитку.

На початку нинішнього століття популярною стає концепція екологічно безпечного і соціально справедливого економічного зростання, що передбачає поетапне формування нового типу економіки, яка в зарубіжній, а віднедавна і у вітчизняній практиці відома під назвою «зелена економіка». Даний напрям екологозбалансованого розвитку супроводжується зростанням частки інвестицій в екологобезпечні та енергоощадні технології. Починаючи з цього періоду, майбутнє економічне зростання вбачається у низькоентропійній економіці та широкому запровадженні екологобезпечних, енергоощадних технологій. Відбувається популяризація відновлюваних джерел енергії (енергія сонця, вітру, біомаси). Активно розвивається органічне сільське господарство. Набуває поширення ідея визнання вартості екосистемних послуг як серед бізнесових кіл, так і суспільства в цілому [2, с. 9; 3; 17].

Ключовими в розвитку «зеленої економіки» є такі принципи [5, с. 69]:

- ✦ *екологізації економіки*, який передбачає імплементацію екологічного фактора в моделі забезпечення економічного зростання країни та її регіонів;
- ✦ *єдності та балансу* суспільних та бізнес-інтересів щодо забезпечення сталого споживання і виробництва;
- ✦ *партнерської взаємодії та консолідації зусиль* щодо охорони довкілля й відновлення його стану;
- ✦ *системності та комплексності* в стратегії трансформаційних зрушень у природо-ресурсній сфері як на національному, так і на регіональному рівнях.

Очікується, що «зелена економіка», як новий двигун економічного розвитку, сприятиме створенню

робочих місць, стане важливим фактором у боротьбі з бідністю. Інвестиції обсягом лише 2% світового ВВП у розвиток десяти ключових секторів економіки – сільське господарство, будівництво, енергетика, рибне господарство, лісівництво, промислове виробництво, туризм, транспорт, водні ресурси та утилізація відходів – нададуть поштовх до переходу на низьковуглецеву та ресурсозберігаючу економіку [4; 17]. Передбачається, що за таким сценарієм, завдяки суттєвим позитивним зрушенням у сфері енергоефективності, загальний сукупний попит на енергоносії до 2050 р. зменшиться на 40% порівняно з існуючими темпами енергоспоживання. Викиди CO₂, пов'язані з енергетикою, знизяться на третину порівняно з нинішніми технологіями. «Зелена економіка» «має ґрунтуватися на принципах «Ріо-2012», а саме, – на принципі загальної, але диференційованої відповідальності» [21].

У доповіді Генерального секретаря ООН Пан Гі Муна на підготовчій сесії запропоновано теми для наукового обговорення, які актуальні і в українському вимірі:

- ✦ *по-перше*, існує потреба глибшого розуміння концептуальних зв'язків між «зеленою економікою» та сталим розвитком і розроблення на цій основі стратегій і заходів, передбачених концепцією «зеленої економіки»;
- ✦ *по-друге*, виникає необхідність детального аналізу політичних рішень щодо інтеграції економічних, екологічних і соціальних цілей на глобальному рівні та прогнозування їх наслідків для національних економік. Такий аналіз варто проводити в конкретних національних контекстах;
- ✦ *по-третє*, необхідно опрацювати моделі та сценарії оцінки національних стратегій «зеленої економіки» і «зеленого зростання» у глобальному контексті, враховуючи взаємодію у сфері міжнародної торгівлі, інвестицій, трансферу інновацій і технологій [2, с. 8].

Роль інститутів у організаційному забезпеченні розвитку суспільно-економічних процесів і, зокрема, сталого розвитку агросектора беззаперечна [15, с. 150]. Вони (інститути) унормовують формальні та неформальні «правила гри», визначаючи тим самим рівень добробуту нації.

Інститути та інституції в організаційному, координуючому, стимулюючому аспектах є головними драйверами упорядкування відносин учасників ринку, зокрема на галузевому рівні. Проблематика ж сталого розвитку аграрного сектора економіки у своєму розгляді через інституціональну специфіку дає підстави вести мову про модельну сукупність відносин з ознаками «зеленої економіки». Ця модельна сукупність наслідує інституціональну природу як за витоками у формації бачення «зеленого розвитку» людиною, так і в конструкції практичного втілення на шляху досягнення сталого розвитку.

ВИСНОВКИ

1. Логіка викладу та змістовного представлення матеріалу полягає у висвітленні характеристик ка-

тегорійно-понятійного апарату інституціональної теорії, «зеленої економіки», сталого розвитку.

2. Практикою доведено, що інститути виступають у ролі обмежень, стимулів, організацій, вибудовуючи майбутні траєкторії розвитку суспільства, держави, ринків тощо.

3. Моделі та наслідки економічного розвитку, у контурах якого ми розглядаємо інститут «зеленої економіки» та загалом сталий розвиток, наслідують інституціональні витоки. Функціональність і навіть шлях розбудови цієї фундації в аграрному секторі залежить від цілого ряду чинників, мотивацій, з-поміж яких найбільш значущими є інститути. Їх ще називають «нетехнологічними» мотиваційними чинниками. З функціональної точки зору все це складає інституціональний механізм, який залежно від якості інститутів вибудовує відповідну траєкторію розвитку економіки, у тому числі щодо реалізації пріоритетів сталості, мінімізуючи недосконалість ринкової економіки¹.

4. Слід констатувати, що нині триває процес трансформації від двовимірної еколого-економічної системи цінностей до трьохвимірної еко-соціо-економічної. Йдеться про збалансовану взаємодію суспільства, економіки та природних систем. Соціально-економічний розвиток не повинен призводити до виснаження чи вищезнищення живої природи.

Критеріями виконання новітньої цивілізаційної парадигми визнано економічну ефективність, екологічну безпечність і соціальну справедливість. Таким чином, знадобилося декілька десятиліть, щоб суспільство нарешті усвідомило, що зняття загрози екологічної катастрофи потребує не лише якісних змін у технологіях і управлінських рішеннях. Реалізація даного кроку вимагає, крім іншого, модернізації соціально-економічних відносин та соціального устрою. Це підтверджується великою кількістю запропонованих людству екологічно збалансованих концепцій аграрного розвитку.

5. Економічні відносини в суспільстві, на ринку, в організації, у підприємницьких формуваннях розбудовуються під дією інститутів, які констатують систему обмежень, стимулів, визначаючи тим самим ефекти їх функціонування. Аналогічно конструктивно дана методологічна позиція може бути застосована до розкриття засад забезпечення сталого розвитку агросектора, у якій чільне місце відводиться інституту формування «зеленої економіки». ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бережна Ю. С.** Концепція «зеленої економіки»: міжнародний аспект. *Ученые записки Таврического национального*

¹ «Інститут – це система соціальних факторів, сукупний вплив яких породжує регулярність поведінки» [6, с. 55]. А. Грейф генерує спрощене і розширене трактування змісту поняття «інститут», зокрема зазначає, що на практиці інститути складаються з таких інституціональних елементів, або інституцій, як правила, переконання і норми, з правом у вигляді організації. У розширеному вигляді інститут – це система правил, переконань, норм і організацій, які спільно породжують регулярність соціальної поведінки [6, с. 56].

университета им. В. И. Вернадского. Сер.: «Юридические науки». 2012. № 1. С. 210–215.

2. **Бондар О. І.** РІО+20 – шлях до сталого розвитку: оцінки та перспективи. *Екологічні науки.* 2012. № 1. С. 6–14.

3. **Буркинський Б. В., Галушкіна Т. П., Реутов В. Є.** «Зелена» економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні: монографія. Одеса: Підприємство «Фенікс», 2011. 348 с.

4. **Гайдуцький І. П.** Інвестування низьковуглецевої економіки: теорія, методологія, практика: монографія. Київ: Інформаційні системи, 2014. 373 с.

5. **Галушкіна Т. П., Костецька К. О.** «Зелена» економіка в секторальній моделі розвитку. *Економічні інновації:* зб. наук. пр. 2012. Вип. 48. С. 68–77.

6. **Грейф А.** Інститути и путь к современной экономике. Уроки средневековой торговли. М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2013. 536 с.

7. **Герман Д.** Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку/пер. з англ. Київ: Інтелсфера, 2002. 297 с.

8. **Зеркалов Д. В., Арламов О. Ю.** Соціальні проблеми сталого розвитку: монографія. Київ: Основа, 2013.

9. **Мельник Л. Г., Кубатко О. В.** Ефективність використання природно-ресурсного потенціалу України та передумови формування «зеленої» економіки. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2013. № 3. С. 169–174.

10. Національна парадигма сталого розвитку України/за заг. ред. академіка Б. Є. Патона. Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.

11. Наше общее будущее: доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию // ООН. Ген. асамблея. Женева, 1987. 412 с.

12. **Потапенко В. Г.** Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах «зеленої економіки»: монографія. Київ: НІСД, 2012. 359 с.

13. Програма дій «Порядок денний на XXI століття»/пер. з англ. Київ: Інтелсфера, 2000. 360 с.

14. **Ходаківська О. В.** Екологізація аграрного виробництва: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2015. 350 с.

15. **Шпикуляк О. Г.** Інституціональне забезпечення розвитку та регулювання аграрного ринку: аналітична оцінка. *Економіка АПК.* 2010. № 4. С. 150–157.

16. **Cameron, A., Clouth, S.** A Guidebook to the Green Economy. *Green Economy, Green Growth, and Low-Carbon Development – history, definitions and a guide to recent publications.* 2012. Issue 1. 64 p. URL: http://www.uncsd2012.org/content/documents/528Green%20Economy%20Guidebook_100912_FINAL.pdf

17. **Khodakivska O.V.** Ecologization of agrarian production: modern challenges and perspectives of development. *Економіка АПК.* 2015. № 5. С. 43–47.

18. **Khodakivska O. V.** Socio-economic backgrounds of agricultural production ecologization. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development.* 2014. Vol. 36. No. 2, 3. P. 526–534.

19. **Krugman, P.** Building a Green Economy. URL: <http://www.nytimes.com/2010/04/11/magazine/11Economy-t.html?pagewanted=all>

20. **Pearce, D. W., Markandya, A., Barbier, E.** Blueprint for a green economy. London: Earthscan, 1989. 192 p.

21. The Future we want // World Commission on Environment and Development. New York, 2012. 58 p.

REFERENCES

Berezhna, Yu. S. "Kontseptsiia «zelenoi ekonomiky»: mizhnarodnyy aspekt" [The concept of "green economy": the interna-

tional dimension]. *Uchenyye zapiski Tavricheskogo natsionalnogo universiteta im. V. I. Vernadskogo*. Ser.: «Yuridicheskiye nauki», no. 1 (2012): 210-215.

Bondar, O. I. "RIO + 20 – shliakh do staloho rozvytku: otsinky ta perspektyvy" [RIO + 20 – the path to sustainable development: assessment and prospects]. *Ekolohichni nauky*, no. 1 (2012): 6-14.

Burkynskiy, B. V., Halushkina, T. P., and Reutov, V. Ye. «Zelena» ekonomika kriz pryзму transformatsiinykh zrushen v Ukraini [Green economy through the lens of transformational shifts in Ukraine]. Odesa: Feniks, 2011.

Cameron, A., and Clouth, S. "A guidebook to the Green Economy". Green Economy, Green Growth, and Low-Carbon Development – history, definitions and a guide to recent publications. 2012. http://www.uncsd2012.org/content/documents/528Green%20Economy%20Guidebook_100912_FINAL.pdf

Deili, H. *Poza zrostanniam. Ekonomichna teoriia staloho rozvytku* [Out-growth. Economic theory of sustainable development]. Kyiv: Intelsfera, 2002.

Greyf, A. *Instituty i put k sovremennoy ekonomike. Uroki srednevekovoy trgovli* [Institutions and the path to the modern economy. Lessons from medieval trade]. Moscow: ID Vysshey shkoly ekonomiki, 2013.

Halushkina, T. P., and Kostetska, K. O. «Zelena» ekonomika v sektoralnii modeli rozvytku [Green economy in sectoral development model]. *Ekonomichni innovatsii*, no. 48 (2012): 68-77.

Haidutskiy, I. P. *Investuvannia nyzkovuhletsevoi ekonomiky: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Investment low-carbon economy: theory, methodology, practice]. Kyiv: Informatsiini systemy, 2014.

Khodakivska, O. V. *Ekolohizatsiia ahrarynnoho vyrobnytstva* [Ecologization of agricultural production]. Kyiv: NNTs IAE, 2015.

Khodakivska, O. V. "Ecologization of agrarian production: modern challenges and perspectives of development". *Ekonomika APK*, no. 5 (2015): 43-47.

Khodakivska, O. V. "Socio-economic backgrounds of agricultural production ecologization". *Management theory and studies for*

rural business and infrastructure development. Vol. 36, no. 2, 3 (2014): 526-534.

Krugman, P. "Building a Green Economy". <http://www.nytimes.com/2010/04/11/magazine/11Economy-t.html?pagewanted=all>

Melnyk, L. H., and Kubatko, O. V. "Efektyvnist vykorystannia pryrodno-resursnoho potentsialu Ukrainy ta peredumovy formuvannia «zelenoї» ekonomiky" [The efficiency of natural-resource potential of Ukraine and the prerequisites for the formation of "green" economy]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, no. 3 (2013): 169-174.

Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy [The national paradigm of sustainable development of Ukraine]. Kyiv: DU «Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy», 2012.

Nashe obshcheye budushcheye: doklad Mezhdunarodnoy komissii po okruzhayushchey srede i razvitiyu [Our common future: report of the world Commission on environment and development]. Zheneva, 1987.

Prohrama dii «Poriadok denniy na XXI stolittia» [The action programme "Agenda for XXI century"]. Kyiv: Intelsfera, 2000.

Potapenko, V. H. *Stratehichni priorytety bezpechnoho rozvytku Ukrainy na zasadakh «zelenoї ekonomiky»* [Strategic priorities the safe development of Ukraine on the principles of "green economy"]. Kyiv: NISD, 2012.

Pearce, D., Markandya, A., and Barbier, B. E. *Blueprint for a green economy*. London: Earthscan, 1989.

Shpykuliak, O. H. "Instytutsionalne zabezpechennia rozvytku ta rehuliuвання ahrarynnoho rynku: analitychna otsinka" [Institutional development and regulation of the agricultural market: an analytical assessment]. *Ekonomika APK*, no. 4 (2010): 150-157.

The Future we want. New York: World Commission on Environment and Development, 2012.

Zerkalov, D. V., and Arlamov, O. Yu. *Sotsialni problemy staloho rozvytku* [Social problems of sustainable development]. Kyiv: Osnova, 2013.